

6. 1. 2015, Kostel sv. Šimona a Judy

TŘÍKRÁLOVÝ KONCERT

JOSEPH HAYDN /1732–1809/

Trio G dur Hob. XVI/25

Andante

Poco adagio

Rondo all'Ongarese. Presto

SERGEJ RACHMANINOV /1873–1943/

Elegické trio č. 1 g moll

Lento lugubre – più vivo

EDUARD DOUŠA /*1951/

Operace Anthropoid (premiéra)

(freska pro housle, violoncello a klavír)

přestávka

JOHANNES BRAHMS /1833–1897/

Trio č. 2 C dur op. 87

Allegro

Andante con moto

Scherzo. Presto

Finale. Allegro giocoso

ČESKÉ TRIO

Dana Vlachová | housle

Miroslav Petráš | violoncello

Milan Langer | klavír

■ **JOSEPH HAYDN** /1732–1809/

V listopadu 1796 oznamovaly *Wiener Zeitung* vydání trojice klavírních trií Josepha Haydna, věnovaných Mrs. Schröder (ve skutečnosti Schroeter), která byla za skladatelova prvního londýnského pobytu skladatelovou žačkou. K seznámení došlo v červnu 1791 na základě pozvání dotyčné dámy; v dopise Haydnovi psala, že by ji těšilo skladatele osobně poznat a ráda by se u něj učila. Haydn na radu londýnského koncertního podnikatele Johna Petera Salomona podobné nabídky přijímal jako součást propagace své osoby u londýnského publika. Vdova po klavíristovi Johannu Samuelu Schroeterovi měla k hudbě blízko a stala se skutečnou Haydnovou obdivovatelkou. Soudě podle vzájemné korespondence ani Haydnovi nebyla setkávání s ní nepřijemná. Zmíněná trojice klavírních trií vznikla roku 1795 a tvoří vrchol Haydnovy tvorby pro toto obsazení, haydnovská literatura je často označuje za předzvěst příbuzné tvorby v díle Franze Schuberta. *Klavírní trio G dur* je zvláště oblíbené, především pro finální větu, psanou „in the Gipsie's Style“ (ve vydání pak označena jako „all'ongarese“). Prvky uherské lidové hudby se v Haydnově tvorbě objevují už od roku 1772, použil je např. v rondové větě *Klavírního koncertu D dur* z roku 1784. Rovněž v *Klavírním triu G dur* tvoří uherské inspirace tematický materiál ronda. Jeho struktura je složená vlastně ze čtyř tanců, první z nich se podle rondového principu dvakrát vrací. Některé z témat se haydnovským badatelům podařilo identifikovat jako melodie pocházející z okolí Veszprému. Haydn měl ve svém vlastnictví edici uherských tanců a jím použité melodie jsou tím zajímavější, že se pravděpodobně jednalo o jedny z nejstarších známých vydání verbuňku.

■ **SERGEJ RACHMANINOV** /1873–1943/

Klavírní trio č. 1 g moll s podtitulem *Trio élégiaque* komponoval Sergej Rachmaninov roku 1892. Stejný titul nese i druhé Rachmaninovovo trio, které bylo reakcí na smrt Petra Iljiče Čajkovského. Podnět ke zkomponování prvního, pouze jednovětého tria není znám, podle svědectví současníků však elegičnost odpovídala Rachmaninovovu naturelu a projevovala se u něj od mládí. V době kompozice prvního tria byl Rachmaninov osmnáctiletým studentem petrohradské konzervatoře, jejíž kompoziční třídu brzy nato operou *Aleko* absolvoval. Trio je jednověté a prozrazuje autorův sklon k programnosti. Základem formy je sice sonátová věta, objevují se v ní však četné kontrastní epizody, závěr skladby je v charakteru smutečního pochodu. Premiéru tria provedl v roce vzniku skladatel spolu s houslistou Davidem Krejmem a violoncellistou Anatolijem Brandukovem, jemuž Rachmaninov později věnoval svou *Sonátu pro violoncello*.

■ EDUARD DOUŠA / *1951/

Klavírní trio *Operation Anthropoid* Eduarda Douši vzniklo roku 2014 z podnětu Českého tria. Skladatel ke své skladbě říká: Je to vlastně hudební freska pro housle, violoncello a klavír inspirovaná historickou událostí v období 2. světové války. Konkrétně jde o hrdinský boj českých parašutistů Gabčíka a Kubiše, kteří byli vysazeni spolu s desantem Silver A a Silver B v prosinci 1941 na území tehdejšího tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Dne 27. května 1942 oba příslušníci desantu Anthropoid společně s rotmistrem Valčíkem z desantu Silver A a npor. Opálkou z desantu Out distance zaútočili na vozidlo zastupujícího říšského protektora Heydricha. Ten byl při výbuchu zraněn střepinou a 4. června 1942 na následky zranění zemřel. Atentátníkům se díky pomoci domácího odboje podařilo ukryt. Teprve vinou zraedy jednoho z výsadkářů, rotného Karla Čurdy z výsadku Out distance, se německé vyšetřovací orgány dostaly až ke kryptě pravoslavného chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze, kde se atentátníci skrývali společně s příslušníky dalších výsadků. 18. června 1942 zde došlo k těžkému boji mezi výsadkáři a německými jednotkami, při kterém Kubiš s Gabčíkem a s dalšími pěti výsadkáři padli. Přestože parašutisté zahynuli, byla mise považována za úspěšnou, neboť zadaný úkol byl v plném rozsahu splněn. Samotná likvidace Heydricha se však stala předmětem řady sporů, neboť přes klady, které měla (např. mezinárodní ohlas a následné odstoupení signatářských zemí od Mnichovské dohody, které později přispělo k znovuoživení poválečné ČSR v předmnichovských hranicích), přinesla i velké utrpení. V reakci na atentát němečtí nacisté zavraždili tisíce Čechů, mj. vypálili obce Lidice a Ležáky. Protože v roce 2015 si připomeneme 70 let od konce 2. světové války, do jejíhož dějinného kontextu náleží i výše připomenutá událost, chtěl jsem právě na ni demonstrovat absurditu, nesmyslnost a zlovolnost válek, při nichž nejvíce trpí obyčejní a nevinní lidé.

Jednovětá skladba je v podstatě programní freskou silně dramatického výrazu. Po rapsodickém úvodu houslí a violoncella přichází stylizace Morseovy signalizační abecedy, v níž byli příslušníci desantů mj. důkladně školeni. Její rytmická struktura přináší slova „VÁLKA“ – „SMRT“ – „PROČ?“ Poté zazní odhodlané téma parašutistů, které vystřídá pomalé, výrazně melodické téma české krajiny. Následný konflikt vyjádřený střetem motivu parašutistů a motivu nacistického marše vyústí v reprízu rapsodického úvodu a otázkou opět v podobě Morseovy abecedy – nyní už jen v podobě otázníku „?“. Skladbu uzavírá citát pravoslavného zpěvu Gospodi pomiluj, vyjadřující smrt parašutistů v chrámové kryptě. Chorální zpěv je zároveň tichou poctou všem obětem této zruďné války.

■ JOHANNES BRAHMS /1833–1897/

Mezi roky 1876–1885 se Johannes Brahms soustředil především na tvorbu pro orchestr, komorní tvorba stála poněkud stranou. Výjimku tvoří léto 1882, které strávil v lázních Ischl, kdy kromě *Smyčcového kvintetu op. 88* dokončil také *Klavírní trio č. 2 op. 87*, jehož první věta vznikla o dva roky dříve. Trio je považováno za jakýsi komorní pendant krátce předtím komponovaného *Klavírního koncertu č. 2*. Začíná stručným hlavním tématem, jehož materiál se neustále proměňuje. Rovněž druhé téma se objevuje nenápadně, jako náznak taneční melodie, která teprve postupně získává melodický obrys. Ze závěru provedení se vynoří hlavní téma v nové podobě nejprve ve violoncellu, za soustavného neklidu a přerušování hudebního toku konflikt řeší a uzavírá až koda, postavená opět na hlavním tématu. Soukromě zaznělo trio v srpnu 1882, veřejná premiéra se uskutečnila 29. prosince 1882 v rámci komorního večera Muzejní společnosti ve Frankfurtu nad Mohanem s Brahmssem u klavíru. Clara Schumannová si o skladbě poznamenala do deníku, že jí sice „jednotlivosti nadchly, ale z celku – kromě Andante – nemám uspokojivý pocit.“ Navíc projevila nespokojenost s autorovou na její vkus příliš razantní klavírní hrou. Smíšená atmosféra tria působila potíže při jeho přijímání i později, stále znovu lze číst bezvýhradnou chválu variační pomalé věty, zatímco ostatní věty budily rozpaky. Pomalá věta je bezesporu nejdvděčnější, avšak kontrast, jakým působí ve skladbě Scherzo a jak je budován vztah mezi úvodní a finální větou je dokladem Brahmsova zvládnutí koncepce čtyřvěté formy, kterou dokázaly ocenit teprve pozdější generace.

Vlasta Reittererová

■ ČESKÉ TRIO

Bohatá koncertní činnost Českého tria zahrnuje ročně desítky koncertů doma i v zahraničí. Vedle pravidelného hostování na evropských koncertních pódiiích si získal soubor svou pevnou pozici i u zámořských posluchačů – ve Spojených státech a v Japonsku. Bývá pravidelným hostem významných mezinárodních hudebních festivalů. Šíří repertoáru Českého tria dokumentují i kompaktní disky pro firmu Arco Diva s nahrávkami stěžejních děl českého i světového repertoáru. Všichni členové souboru patří k vynikajícím instrumentalistům ve svých oborech, věnují se i sólovému vystupování. Působí jako uznávaní pedagogové na Pražské konzervatoři nebo na AMU, kde předávají své bohaté koncertní zkušenosti našim i zahraničním studentům. České trio pokračuje v práci předchozích slavných trií téhož jména, která v téměř nepřetržité řadě od roku 1897 šířila slávu českého interpretačního umění.